

PROTOKOLL
2017-05-17
Föredragning i
Stockholm

Aktbilaga 28
Mål nr T 4435-16

JUSTITIERÅD

Stefan Lindskog, Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Ella Nyström,
Kerstin Calissendorff, Johnny Herre (referent), Agneta Bäcklund, Ingemar
Persson, Svante O. Johansson, Dag Mattsson, Lars Edlund, Anders Eka,
Sten Andersson, Stefan Johansson, Mari Heidenborg och Petter Asp

JUSTITIESEKRETERARE (PROTOKOLLFÖRARE)

Christina Berg

PARTER

Klagande

JO

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat BH

Motparter

1. Sekretess MA

2. Sekretess MB

Ombud och målsägandebiträde för 1 och 2: AC

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2015-12-08 i mål B 3689-15

Målet föredras.

Högsta domstolen fattar följande

BESLUT (att meddelas 2017-11-24)

Högsta domstolen förklarar att kränkingsersättning som utgångspunkt ska bestämmas efter de principer som gäller vid tiden för fastställande av ersättningen och att ersättning för sveda och värk som utgångspunkt ska bestämmas efter de principer som gällde vid tidpunkten för skadans uppkomst.

SKÄL

1. Högsta domstolen har i ett mål rörande sexuellt utnyttjande av underårig enligt 6 kap. 4 § första stycket andra meningen brottsbalken i dess lydelse före den 1 april 2005 meddelat prövningstillstånd i fråga om bestämmande av skadestånd till de två målsägandena i målet och ränta på beloppen. Med stöd av 3 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken har till Högsta domstolen i dess helhet hänskjutits frågorna ifall kränkingsersättning

respektive ersättning för sveda och värk ska beräknas efter de principer som gällde vid tidpunkten för skadans uppkomst eller efter de principer som gäller vid tiden för fastställande av ersättningen.

2. De hänskjutna frågorna har aktualiserats av att den brottslighet som målet avser begicks i början av 2000-talet men lagfördes långt senare. Under mellantiden har synen på sådan brottslighet skärpts. Ersättningsnivåerna för kränkning och för sveda och värk är numera högre.

3. Högsta domstolen uttalar sig i det här beslutet enbart om de grundläggande principiella frågorna. Domstolen kommer senare och med en annan sammansättning att bedöma hur de principiella ställningstagandena ska tillämpas i målet vid beräkning av skadeståndsersättning till målsägandena samt bestämning av ränta på skadeståndsbeloppen.

4. Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada ersätta skadan. I 5 kap. 1 § första stycket 3 regleras ersättningsskyldighet för sveda och värk. Denna ersättningspost avser lidande under den akuta sjukdomstiden efter skadan intill dess att skadan läks eller ett varaktigt försämrat tillstånd inträder. Ersättning för sveda och värk omfattar sådant som smärta och andra fysiska obehag, ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter, depressiva reaktioner, sexuella störningar samt lidande som följer med olika slags vård och behandling under den akuta sjukdomsperioden.

5. Enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen ska den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ersätta den skada som kränkningen innebär. Skadestånd med

anledning av kränkning bestäms enligt 5 kap. 6 § efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet, varvid vissa angivna omständigheter ska särskilt beaktas. Kränkningssersättningen avser att kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Det som ska ersättas genom kränkningssersättningen är principiellt den kränkning, dvs. den momentana upplevelse, som den angripne typiskt sett har drabbats av vid skadetillfället, och inte efterföljande lidande eller andra upplevelser eller verkningar av det brottsliga angreppet. Enligt förarbetena ska ersättningen bidra till att den drabbade får upprättelse för den kränkande handlingen och därmed återställa dennes självrespekt och självkänsla. Kränkningssersättningen ska enligt förarbetena bestämmas efter en skönsmässig bedömning baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar. (Se prop. 2000/01:68 s. 48 och 56.)

6. Det kan noteras att bestämmelsen i 2 kap. 3 § skadeståndslagen om kränkningssersättning lagtekniskt är utformad på samma sätt som 2 kap. 1 § om personskada och sakskada och 2 kap. 2 § om ren förmögenhetsskada. Skälen för detta är dock närmast av systematisk art. Enligt förarbetena torde utformningen på det hela taget sakna betydelse för den sakliga bedömningen och det får anses korrekt att tala om en ersättning för själva kränkningen (se a. prop. s. 49 och 66, jfr NJA 2007 s. 540).

7. I praktiken bestämmer domstolarna ofta ersättningsnivåerna med ledning av de schabloner för brottskadeersättning som tillämpas av Nämnden för brottskadeersättning och de hjälptabeller som tillämpas av Trafikskadenämnden. Att domstolarnas bedömning sker med utgångspunkt i schablonerna och tabellerna bidrar till ökad förutsebarhet och enhetlighet och framstår därtill ofta som praktiskt. Detta rubbar dock inte det grund-

läggande förhållandet att lagstiftaren har överlämnat till domstolarnas rättstillämpning att närmare bestämma storleken på skadestånd för kränkning och för sveda och värk.

8. Rättsfallet NJA 1997 s. 315 bygger på att kränkingsersättning ska bestämmas med utgångspunkt i de vid domstillfället tillämpade schablonnivåerna. Frågan nu är om det finns anledning att frångå detta ställningstagande.

9. Kränkingsersättningen skiljer sig från annat skadestånd genom att det inte handlar om en konkret skada som kan frigöras från den värdering av gärningen som sker vid bedömningstillfället. Ersättningen kan inte fylla sin avsedda funktion om den frikopplas från de etiska och sociala värderingar och de förhållanden som gäller vid fastställandet av ersättningen. Förutsättningarna för att ersättningen ska bidra till upprättelse och medverka till att återställa självrespekten och självkänslan hos den skadelidande ökar om de värderingar och förhållanden som då gäller får slå igenom. Det är naturligt att rättsbildningen här utvecklas i harmoni med rådande samhällsvärderingar.

10. Det ska också beaktas att det förhållandet att man numera ser allvarigare än tidigare på vissa kränkande handlingar kan bygga på ny kunskap, något som man alltid måste kunna ta hänsyn till när ersättningen bestäms. Det framstår inte som praktiskt möjligt att särskilja sådana förändringar som bygger på ny kunskap från sådana förändringar som bygger på en ny värdering av kränkningen.

11. Det finns därmed inte anledning att frångå det synsätt som kommer till uttryck i 1997 års avgörande.

12. Till skillnad från kränkingsersättning utgår skadestånd för sveda och värk – i likhet med ersättning för annan personskada – från att det föreligger en skada av en viss omfattning som ska ersättas. Med skadeståndet ska den skadelidande försättas i samma ekonomiska situation som om den skadeståndsgrundande händelsen inte hade ägt rum; någon värdering av den skadegörande handlingen görs inte. När en domstol ska bestämma ersättning för sveda och värk är det då från principiella utgångspunkter naturligt att söka vägledning i de schabloner och hjälptabeller från Nämnden för brotts-skadeersättning och Trafikskadenämnden som tillämpades vid skadetillfället. Detta utesluter inte att det också vid bestämmandet av ersättningen för sveda och värk kan finnas anledning att beakta de senaste schablonerna och hjälptablerna. Ändringar i detta material kan t.ex. ha motiverats av ny kunskap om hur allvarlig den aktuella skadan kan anses vara.

13. Visserligen kan i ett enskilt fall ett skadestånd för kränkning eller för sveda och värk framstå som alltför högt om dröjsmålsränta utgår enligt 4 § femte stycket räntelagen. Detta är en fråga som Högsta domstolen senare och med en annan sammansättning har att bedöma (jfr p. 3).

14. De hänskjutna frågorna ska besvaras i enlighet med det anförda.

Justitieråden Stefan Lindskog, Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff,
Johnny Herre (referent), Svante O. Johansson, Lars Edlund och Sten
Andersson är skiljaktiga och anför

se Bilaga 1

Justitierådet Stefan Lindskog tillägger för egen del följande se Bilaga 2

Christina Berg

Föredraget 2017-05-17

Lämnat för expediering 2017-11-16

Stefan Lindskog

**BILAGA 1 TILL
PROTOKOLL**
2017-05-17

Mål nr
T 4435-16

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Stefan Lindskog, Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, Johnny Herre (referent), Svante O. Johansson, Lars Edlund och Sten Andersson är skiljaktiga och anför:

Vi anser att såväl ersättning för sveda och värk som ersättning för kränkning ska bestämmas efter de principer som var gällande vid tiden för skadans uppkomst. Enligt vår mening ska skälen för beslutet ha följande lydelse.

Bakgrund

1. Högsta domstolen har i ett mål rörande sexuellt utnyttjande av underårig enligt 6 kap. 4 § första stycket andra meningen brottsbalken i dess lydelse före den 1 april 2005 meddelat prövningstillstånd i fråga om bestämning av skadestånd till de två målsägandena i målet och ränta på beloppen. Med stöd av 3 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken har sedan till Högsta domstolen i dess helhet hänskjutits frågorna ifall kränkingsersättning respektive ersättning för sveda och värk ska beräknas efter de principer som gällde vid tidpunkten för skadans uppkomst eller efter de principer som gäller vid tiden för fastställande av ersättningen.

2. De hänskjutna frågorna har aktualiserats av att den brottslighet som målet avser begicks i början av 2000-talet men lagfördes långt senare. Under mellantiden har synen på sådan brottslighet skärpts. Ersättningsnivåerna för kränkning och för sveda och värk är numera högre.

3. Högsta domstolen uttalar sig i det här beslutet enbart om de grundläggande principiella frågorna. Domstolen kommer senare och med en annan sammansättning att bedöma hur de principiella ställningstagandena ska tillämpas i målet vid beräkning av skadeståndsersättning till målsägandena samt bestämning av ränta på skadeståndsbeloppen.

Sammanfattande slutsatser

4. De bedömningar som redovisas i det följande kan sammanfattas enligt följande.

4.1 Allmänt

- I viss utsträckning tillämpas olika principer för bestämning av skadestånd beroende på om följderna av en skadegörande handling är av ekonomisk eller av ideell natur.
- För alla typer av skadestånd som avser förfluten tid gäller att skadeståndet genom en rättslig bedömning kan fixeras till ett penningbelopp så snart skadeförloppet är avslutat.
- Enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer tillämpas nya skadeståndsregler endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet.
- Ersättning för sveda och värk och för kränkning bestäms ofta med hjälp av schabloner som anger ersättningsnivåer för olika typfall.

4.2 Ersättning för sveda och värk

- När sveda och värk ersätts med ledning enbart av en schablon är en utgångspunkt att en beaktansvärd förändring i penningvärdet hänförlig till tiden mellan tidpunkten för fastställandet av schablonen och skadetillfället ska medföra en beloppsjustering.
- Förändringar i penningvärdet som inträffar efter ett avslutat skadeförlopp ska i princip inte beaktas vid bestämningen av skadeståndets storlek utan stöd i lag eller avtal. En eventuell penningvärdeförsämring som inträffar mellan skadan och utbetalningen kompenseras vid skador som har uppkommit på grund av uppsåtligt brott fullt ut genom dröjsmålsränta som utgår från och med skadetillfället (se 4 § femte stycket räntelagen). Detta talar i sig emot att använda nya penningvärdejusterade tabeller för äldre skador.
- När skadeförloppet är avslutat föreligger normalt en fordran som är rättsligt möjlig att bestämma till ett visst belopp och detta belopp består därefter oförändrat om inte annat följer av en rättsregel.
- De principer för bestämning av ersättningsnivån som gällde när skadan inträffade ska därför tillämpas.

4.3 Kränkningersättning

- Det som ska ersättas genom kränkningersättning är principiellt den kränkning – dvs. den momentana upplevelse – som typiskt sett uppkommer just i samband med det brottsliga angreppet, och inte efterföljande lidande eller andra upplevelser eller verkningar av angreppet. Kränkningersättning skiljer sig i det hänseendet ifrån såväl ersättning för lyte och annat varaktigt men som ersättning för sveda och värk.
- Kränkningersättning syftar till att gottgöra sådant som i vanlig mening inte är gripbart. Djupare sett kan en kränkning inte värderas i pengar. Den ekonomiska ersättningen har emellertid av lagstiftaren bedömts som ett praktiskt sätt att kompensera den som har blivit utsatt.

- De faktorer som ska beaktas vid bestämningen av kränkingsersättningens storlek är alla knutna till handlingen, dvs. den gärning som innefattar ett angrepp. Vilken ersättning som ska utgå till följd av kränkningen kan därför inte bedömas fristående från en värdering av den ansvarsutlösande gärningen. Det innebär att en skärpning av den tillämpliga straffrättsregleringen normalt får genomslag i bedömningen av vilka ersättningsnivåer som ska utgöra utgångspunkten för beloppsbestämningen.
- Genom regleringen i 2 kap. 3 § och 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen har lagstiftaren valt att behandla kränkingsersättning som en av många former av skadestånd. Generella skadeståndsrättsliga principer bör därför tillämpas på ersättningsformen på motsvarande sätt som beträffande andra fall av ideell skada, exempelvis ersättning för sveda och värk.
- Kränkingsersättning ska bestämmas med hänsyn till handlingens – dvs. det brottsliga angreppets – art och varaktighet och avse den typiska momentana upplevelsen i samband med angreppet. Det föreligger därmed en färdig skada, möjlig att uppskatta i pengar redan i omedelbar anslutning till det kränkande angreppet. Av detta följer att kränkingsersättning måste bestämmas på grundval av de principer som gällde vid skadetillfället.
- Det finns en tydlig koppling mellan synen på den brottsliga gärningen inom straffrättsregleringen och de ersättningsnivåer som bör tillämpas för bestämning av kränkingsersättningen. Den kopplingen förutsätter att det synsätt som gällde vid den för den straffrättsliga bedömningen relevanta tidpunkten tillämpas även vid bestämning av ersättningen.
- Upprätthållandet av principen om likabehandling, liksom av de principer som ligger till grund för synsättet att nya skadeståndsregler ska tillämpas endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet, förutsätter en sådan ordning.
- Slutsatsen är också beträffande kränkingsersättning att de principer för bestämning av ersättningsnivån som gällde vid tiden för skadans inträffande ska tillämpas.

Allmänt om ersättning för sveda och värk

5. Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada ersätta skadan. I 5 kap. 1 §, som rör bestämning av skadestånd med avseende på personskador, regleras ersättningskyldighet för ekonomiska (sjukvårdskostnader och andra kostnader samt inkomstförlust) och ideella skador (sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt särskilda olägenheter).

6. Av 5 kap. 1 § första stycket 3 framgår att med sveda och värk avses fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur. Sveda och värk avser alltså lidande under den akuta sjukdomstiden efter skadan intill dess att skadan antingen har läkts eller ett varaktigt försämrat tillstånd har inträtt (se t.ex. NJA 2007 s. 953). Den akuta sjukdomstiden anses normalt ha upphört när behandlingen, t.ex. den medicinska vården eller läkningsprocessen, har avslutats. Det görs ingen skillnad mellan sveda och värk som har uppkommit till följd av brott och på annat sätt vållad sveda och värk. Med lyte och annat bestående men avses sådana följder av skadan som kvarstår efter det att den skadelidandes tillstånd har blivit permanent, exempelvis så att medicinsk invaliditet föreligger och behandling i egentlig mening har upphört.

7. Det finns beträffande ersättning för dessa två typer av skadestånd anledning att göra skillnad mellan förfluten tid och framtiden, eftersom olikheterna i bedömningsunderlaget föranleder delvis skilda principer för skadeståndsbestämningen. Sveda och värk avser ersättning för förfluten tid, medan lyte och annat stadigvarande men omfattar också framtida ideella skadeföljder. För alla skadetyper som avser förfluten tid, dvs. sveda och värk liksom exempelvis sjukvårdskostnader och andra kostnader, kan skadan, dvs. de negativa effekterna av den skadegörande handlingen, genom en rättslig

bedömning fixeras till ett penningbelopp så snart skadeförloppet är avslutat (se vidare i det följande, p. 29 och 33).

8. Regleringen fick sitt nuvarande innehåll vid 2002 års ändringar i skadeståndslagen. Före lagändringarna angavs det endast att ersättnings-skyldigheten omfattade sveda och värk. Genom lagändringarna tydliggjordes dels att sveda och värk bara ska avse effekter under den akuta sjukdomstiden efter skadetillfället, dels att ersättningen avser både psykiskt och fysiskt lidande. (Jfr prop. 2000/01:68 s. 68.) Några övergångsbestämmelser till 2002 års ändringar infördes inte. I förarbetena anges dels att enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer tillämpas nya skadeståndsregler endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet, dels att dessa principer bör tillämpas också på lagreglerna i det aktuella lagstiftningsärendet (se a. prop. s. 62; se även t.ex. prop. 1972:5 s. 593, prop. 1975/76:15 s. 101 och prop. 2009/10:142 s. 43).

9. Ersättning för sveda och värk omfattar sådant som smärta och andra fysiska obehag, ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter, depressiva reaktioner, sexuella störningar samt lidande som följer med olika slags vård och behandling under den akuta sjukdomsperioden. Ersättningen bestäms ofta med hjälp av schabloner som anger ersättningsnivåer för olika typfall. Ett skäl till det är att de omständigheter som råder i det enskilda fallet sällan ger ett tillräckligt underlag för en konsekvent och rättvis bedömning (jfr exempelvis redan NJA 1972 s. 81).

10. Vanligtvis bestäms ersättningen med ledning av Trafikskadenämndens hjälptabeller (se t.ex. NJA 1972 s. 81, NJA 1991 s. 766, NJA 1992 s. 740 I, NJA 1993 s. 68, NJA 2004 s. 26, NJA 2005 s. 919, NJA 2006 s. 738 och NJA 2007 s. 953). Utgångspunkten är ett månatligt grundbelopp, som varierar med hänsyn till objektivt konstaterbara kriterier som vårdformen, skadans art och

vårdtidens faktiska eller typiska längd. Tabellerna justeras regelbundet. Brottsoffermyndigheten använder Trafikskadenämndens tabeller som riktlinjer vid bestämning av ersättning för sveda och värk, men bidrar samtidigt med schabloner rörande tillämpningen vid vissa brottstyper.

Allmänt om skadestånd med anledning av kränkning

11. Enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen ska den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ersätta den skada som kränkningen innebär. I 5 kap. 6 § första stycket anges att skadestånd med anledning av kränkning bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet och att det särskilt ska beaktas om handlingen har 1) haft förnedrande eller skändliga inslag, 2) varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, 3) riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, 4) inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller 5) varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.

12. I de ursprungliga förarbetena till skadeståndslagen konstateras att det knappast fanns något område inom civilrätten där de rättstillämpande organens verksamhet haft så stor betydelse för rättsutvecklingen som inom den utom-obligatoriska skadeståndsrätten. Det uttalas också att det var betydelsefullt att lagstiftningen inte utformades så, att den försvårade en kontinuerlig anpassning av rättstillståndet till den framtida utvecklingen. (Se prop. 1972:5 s. 76 och 100.) Uttalandena har särskild betydelse beträffande skadestånd med anledning av kränkning. I lagen angavs i 5 kap. 1 § första stycket att bestämmelserna om skyldighet att ersätta personskada skulle tillämpas också i fråga om lidande. Skyldigheten att ersätta lidande gällde bara för vissa brott, och regleringen ersatte en bestämmelse i strafflagen (6 kap. 3 §) som föreskrev att ”vedergällning” skulle ges för lidande som hade orsakats genom brott mot

personlig frihet eller genom ärekränkning. Regleringen gjorde klart att övriga ansvarsregler om personskada, liksom de paragrafer som medförde inskränkningar i skadeståndsansvaret, skulle tillämpas också på lidandeersättning.

13. Regleringen flyttades år 1976 till 1 kap. 3 §. I det lagstiftningsärendet konstaterades att ersättning för ideell skada måste bestämmas tämligen schablonmässigt och att det inte går att ställa upp några objektiva grunder enligt vilka man kan mäta den förlust som den skadegörande handlingen har medfört (se prop. 1975:12 s. 111).

14. År 2002 fick regleringen en ny utformning och flyttades till 2 kap. 3 §. Tidigare angavs det att bestämmelserna om personskada skulle tillämpas också i fråga om lidande vid vissa typer av brott. Efter lagändringarna framgår det att rätten till ersättning förutsätter att någon allvarligt har kränkt annan. Det krävs också att handlingen har innefattat ett angrepp på den drabbades person, frihet, frid eller ära. Om dessa förutsättningar är uppfyllda ska ersättning utgå för den skada som kränkningen har inneburit och bestämmelsen ska då ske i enlighet med reglerna i 5 kap. 6 §.

15. Rätten till kränkingsersättning kom alltså att regleras utan hänvisning till reglerna om ersättning för personskador. Eftersom 2 kap. 3 § konstruerades som en egen ansvarsbestämmelse borde den enligt lagförarbetena i så stor utsträckning som möjligt utformas på samma sätt som övriga ansvarsbestämmelser i lagen. Enligt lagtexten avser ersättningen därför den skada som kränkningen har inneburit, inte kränkningen i sig. Skälen till att lagen utformades på detta sätt angavs vara av närmast systematisk art. Det uttalades att utformningen på det hela taget torde sakna betydelse för den sakliga bedömningen och att det fick anses vara korrekt att tala om en ersättning för själva kränkningen. (Se prop. 2000/01:68 s. 49 och 66.)

16. Genom 2002 års lagändringar utmönstrades begreppet lidande. Skälen var dels att psykiskt lidande kunde utgöra en personskada enligt 5 kap. 1 §, dels att begreppet lidande kunde ge uttryck för något subjektivt. Detta ansågs vara mindre väl förenligt med att ersättningen ska bestämmas med utgångspunkt i den kränkning som typiskt sett är förenad med det brottsliga angreppet. (Jfr a. prop. s. 19 och 49 och NJA 1990 s. 186.) Det uttalades också att begreppet skada i 2 kap. 3 § är avsett att väsentligen motsvara det begrepp som hittills hade använts för motsvarande situationer, dvs. lidande, dock med den skillnaden att begreppet i mindre mån syftar på den skadelidandes egen upplevelse (se a. prop. s. 66). Ändringarna föranledde inte några övergångsbestämmelser. Det förklarades med att nya skadeståndsregler ska tillämpas endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet (se p. 8).

17. Kränkingsersättning avser att kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada (se a. prop. s. 19 och 48). Det som ska ersättas är principiellt den kränkning som typiskt sett uppkommer just i samband med det brottsliga angreppet, dvs. den momentana upplevelsen, och inte efterföljande lidande eller andra upplevelser eller verkningar. Effekter av angreppet som hänför sig till tiden efter själva skadetillfället ska däremot inte kompenseras genom kränkingsersättning. Här kan i stället reglerna om ersättning för lyte och annat varaktigt men respektive om ersättning för sveda och värk bli tillämpliga. De senare ersättningsformerna syftar således till att kompensera den skadelidande för effekter av personskadekaraktär som har inträffat efter skadetillfället, kortvariga och långvariga.

18. I förarbetena uttalas det vidare att kränkingsersättning ska lindra verkningarna av angreppet, t.ex. genom att bidra till att den skadelidande får upprättelse för den förnedrande och kränkande handlingen och därmed också

bidra till att återställa självrespekten och självkänslan (jfr a. prop. s. 19 och 48).

19. Enligt 5 kap. 6 § skadeståndslagen ska skadestånd med anledning av kränkning bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Sådant skadestånd kan alltså inte, på det sätt som i regel gäller vid andra ersättningsformer, bestämmas utan en värdering av den ansvarsutlösande gärningen (se NJA 2007 s. 540). De faktorer som enligt paragrafen ska särskilt beaktas är också knutna till handlingen, dvs. den gärning som innefattar ett angrepp. Dessa ska inverka på bedömningen i ljuset av förhärskande etiska och sociala värderingar (se a. prop. s. 56). Det innebär bl.a. att en skärpning av den tillämpliga straffrättsregleringen som syftar till att stärka den enskildes skydd mot övergrepp normalt får betydelse för vilka ersättningsnivåer som ska utgöra utgångspunkten för beloppsbestämningen (se t.ex. NJA 2006 s. 79 I och II; jfr till detta Håkan Andersson, Ersättningsproblem i skadeståndsrätten, 2017, s. 737 ff.). Vad som ska värderas bör likväl inte i första hand vara den grad av straffrättsligt klander som gärningsmannen förtjänar, utan den grad av kränkning som gärningen kan anses ha medfört för målsäganden.

20. När skadeståndet bestäms ska man främst se till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom angreppet. Utgångspunkten är alltså att bedömningen ska göras objektiverat. Samtidigt ska hänsyn i särskilda fall också kunna tas till intensiteten i den skadelidandes upplevelser av kränkningen. Då kan avsteg behöva göras från den mer schablonartade bedömningen. (Se a. prop. s. 51; jfr prop. 1972:5 s. 572.)

21. Bestämmelsen i 5 kap. 6 § skadeståndslagen tillämpas av domstolar vid bestämning av skadestånd och av Nämnden för brottsskadeersättning vid bestämning av brottsskadeersättning. Nämndens beslut får ofta genomslag i

domstolarnas tillämpning. Det förekommer att nämnden i samband med att beslut fattas i vissa typer av fall gör mer generella uttalanden om ersättningsnivåerna. Det blir i praktiken fråga om ett samspel mellan sådana avgöranden som ges av domstolar och sådana beslut som fattas av nämnden.

Tabeller och schabloner som utgångspunkt för bedömningen

22. Som redan har framgått utgör tabeller och schablonbelopp många gånger en utgångspunkt för bedömningen i domstol av skadestånd för sveda och värk respektive skadestånd för kränkning. Detta bidrar till ökad förutsebarhet och enhetlighet i rättstillämpningen. En sådan användning rubbar emellertid inte det grundläggande förhållandet att lagstiftaren har överlämnat till rättstillämpningen att närmare bestämma storleken på ersättningen för kränkning och för sveda och värk. (Jfr prop. 1975:12 s. 111 och 149, SOU 1995:33 s. 322 f. och prop. 2000/01:68 s. 24.) Det ligger ytterst på domstolarna att bestämma skadeståndet i ett särskilt fall med utgångspunkt i sedvanliga rättskällor.

23. Tabellerna och schablonbeloppen beträffande sveda och värk anpassas successivt till förändringar i penningvärdet. Det händer också att en framtagen tabell till följd av förändringar i rättsläget i övrigt ges tillämpning på andra typsituationer än tidigare. Beträffande kränkingsersättning har Nämnden för brottsskadeersättning ibland gjort generella uttalanden enligt vilka justeringar uppåt av ersättningen för en viss typ av angrepp betingas av att synen på brottsligheten har skärpts och att lagstiftningen utvecklats under en period sedan ersättningsnivån senast justerades. Det är naturligt att en sådan successiv justering sker beträffande en ersättningsform som så nära ska anknyta till förhärskande etiska och sociala värderingar. Ibland har nämnden också hänvisat till ett förändrat penningvärde. (Se exempelvis beslut av Nämnden för brottsskadeersättning den 3 juni 2013.)

Förändringar av ersättningsnivåerna vid sexualbrott mot barn

24. Som har angetts i det föregående (p. 2) har synen på sexualbrott mot barn skärpts. Bland annat har våldtäkt mot barn införts som ett särskilt brott och straffskalorna för flera sexualbrott skärpts väsentligt.

25. Enligt vad som uttalas i förarbeten till de straffskärpningar som genomfördes år 2005 innebär sexuella övergrepp mot barn alltid en allvarlig kränkning av barnets integritet. Det ansågs i många fall stötande om sådana övergrepp, där något våld i våldtäktsparagrafens mening inte behövdes för att utföra gärningen, inte kunde betecknas som våldtäkt. Med rubriceringen våldtäkt mot barn avsågs att markera allvaret i gärningen och den ansågs också ge uttryck för den skärpta synen på sexualbrott mot barn. (Se prop. 2004/05:45 s. 69.)

26. Ersättningsnivåerna för sveda och värk har höjts. Vid våldtäkt mot vuxna tillämpade Brottsoffermyndigheten sedan åtminstone början av 1990-talet och fram till år 2013 en schabloniserad ersättning om 10 000 kr. Någon fastställd schablon vid sexuellt utnyttjande av underårig fanns inte. Den ersättning som utgick låg normalt under 10 000 kr. Sedan år 2013 tillämpar Brottsoffermyndigheten ett normalbelopp om 15 000 kr både vid våldtäkt mot vuxna och vid sådan våldtäkt mot barn som inte har innefattat inslag av annat våld eller tvång än det som ligger i att brottet har riktats mot ett barn. Beloppet motsvarar i princip schablonen för vård i hemmet (annan vård än sjukhusvård under sjuktiden) – för närvarande 2 400 kr per månad – under en antagen normaltid för vård om sex månader.

27. När det gäller ersättning för kränkning vid våldtäkt mot barn tillämpar Brottsoffermyndigheten sedan år 2013 ett schablonbelopp på 100 000 kr. Det förutsätts då att gärningen inte har inneburit annat våld eller tvång än det som

ligger i att brottet har riktats mot ett barn. Dessförinnan hade myndigheten sedan år 2006 tillämpat ett schablonbelopp på 75 000 kr. Höjningen år 2006 föranleddes bl.a. av rättsfallen NJA 2006 s. 79 I och II, där Högsta domstolen uttalade att den skärpta syn på sexualbrott mot barn som ligger bakom den nya straffrättsliga regleringen borde få genomslag även när det gäller frågan om rätten till ersättning för kränkning. Domstolen höjde ersättningsbeloppen i jämförelse med tidigare tillämpade nivåer. Brottsoffermyndighetens höjning av schablonbeloppen år 2013 motiverades huvudsakligen med att den då gällande nivån inte fullt ut avspeglade den ytterligare skärpta synen på sexualbrott.

28. Det kan alltså konstateras att nuvarande ersättningsnivåer är betydligt högre än de som tillämpades i början av 2000-talet (jfr t.ex. NJA 2001 s. 742, där kränkingsersättningen bestämdes till 10 000 kr när den tilltalade hade haft flera samlag med en 14-årig flicka). Skillnaderna vad gäller ersättningsnivån är huvudsakligen en följd av en skärpt syn i samhället på sexualbrott mot barn och en förändrad uppfattning om vilken kränkning som typiskt sett har uppkommit genom sådana angrepp.

Ersättning för sveda och värk ska bestämmas med ledning av de principer som gällde när skadan uppkom

29. Skadestånd syftar till att den skadelidande ska försättas i samma ekonomiska situation som om den skadeståndsgrundande händelsen inte hade ägt rum. En allmän utgångspunkt är att skadestånd bestäms på grundval av förhållandena vid skadans uppkomst (skadetillfället). När sveda och värk ersätts med ledning enbart av en schablon är det därför en följdriktig utgångspunkt att en mer beaktansvärd förändring i penningvärdet hänförlig till tiden mellan tidpunkten för fastställandet av schablonen och skadetillfället medför en beloppsjustering. Förändringar i penningvärdet som har inträffat efter

avslutat skadeförlopp beaktas i princip inte vid bestämningen av skadeståndets storlek utan stöd i lag eller avtal, låt vara att effekter av en penningvärdeförsämring enligt tillämpliga skadeståndsrättsliga regler någon gång kan utgöra ersättningsgill skada.

30. Räntelagen är genom kopplingen till den av Riksbanken fastställda vid varje tid gällande referensräntan (se 9 §) så konstruerad, att eventuella penningvärdeförändringar beaktas (jfr NJA 2013 s. 560 p. 11). Dröjsmålsräntan, dvs. referensräntan med tillägg av åtta procentenheter (6 §), kompenserar alltså fullt ut för penningvärdeförsämringen. För tid som dröjsmålsränta enligt räntelagen utgår skulle en justering för försämrat penningvärde innebära en dubbel kompensation, vilket inte bör komma i fråga.

31. I rättsfallet NJA 1982 s. 793 uttalade Högsta domstolen, med hänvisning till tidigare avgöranden (NJÄ 1972 s. 81 och NJA 1979 s. 129), att schablonmässigt bestämd ersättning för sveda och värk samt för lyte och men bör justeras med hänsyn till den penningvärdeförsämring som skett under tiden fram till domstolens prövning. Högsta domstolen utvecklar i de nämnda avgörandena dock inte någon principiell syn på frågan om värderingsprinciper och den till dessa kopplade frågan om värderingstidpunkt. Något avgörande från Högsta domstolen som behandlar frågan och som avser en skadehändelse efter år 1987 (se i det följande p. 32) finns inte. I hovrätts- och tingsrättspraxis samt beslut från Nämnden för brottsskadeersättning torde det emellertid vara vanligt att de tabeller som gäller vid tidpunkten för meddelande av dom tillämpas vid bestämningen av ersättning för sveda och värk.

32. År 1987 infördes i 4 § femte stycket räntelagen en bestämmelse som stadgar att ränta på skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott, frånsett livränta, alltid ska utgå från den dag då skadan uppkom (se prop. 1986/87:72 s. 10 f.). Vid skada med anledning av uppsåtligt brott utgår alltså dröjsmåls-

ränta från skadans uppkomst på ersättning för sveda och värk enligt 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen. Det betyder att den eventuella penningvärdeförsämring som inträffar mellan skadan och utbetalningen kompenseras genom dröjsmålsränta, när sådan utgår. Detta talar i sig emot att använda penningvärdejusterade tabeller för äldre skador (se om det också prop. 1983/84:138 s. 8; jfr Edvard Nilsson, Dröjsmålsränta på skadestånd och försäkringsersättning, i Festskrift till Bertil Bengtsson, 1993, s. 380 ff.).

33. Till detta kommer att när det faktiska eller antagna skadeförloppet har avslutats så finns det en fullgången fordran, dvs. en fordran som redan i detta skede är rättsligt möjlig att precisera. Den skadelidande kan då kräva betalt för fordringen, och skadegöraren kan frigöra sig genom att betala. Vid oenighet om fordringens storlek kan frågan avgöras av domstol. Förhållanden som har inträffat efter det att fordringen har blivit fullgången, exempelvis genom att den skadelidande haft kostnader för ytterligare rehabilitering, saknar som regel betydelse för den beräkningen. En fullgången fordran består oförändrad från tidpunkten för dess fullbordande, om inte annat följer av någon rättsregel.

34. Vid våldtäkt mot barn som inte har innefattat inslag av annat våld eller tvång än det som ligger i att brottsoffret är ett barn tillämpas i regel den schablon som gäller för annan vård än sjukhusvård under en sjuktid om sex månader (se p. 26). När skadeberäkningen ska baseras på denna schablon fixeras alltså anspråket beloppsmässigt per tidpunkten för skadeförloppets upphörande, dvs. efter den antagna sexmånadersperiodens utgång.

35. Ersättning för sveda och värk ska alltså bestämmas med ledning av de principer som tillämpades vid tiden för skadans inträffande. I den mån ersättningen bestäms med hjälp av schablonbelopp eller hjälptabeller, så är det de vid skadetillfället gällande nivåerna som ska komma till användning. Likt andra schabloner kan dock dessa frångås när omständigheterna i det enskilda fallet påkallar det. Detta ligger i de tillämpliga principerna.

Bestämning av kränkningersättning

36. Kränkningersättning syftar till att kompensera sådant som i vanlig mening inte är gripbart och därför, djupare sett, inte kan värderas i pengar (jfr justitierådet Staffan Vängbys tillägg i NJA 1991 s. 766). Likväl är ersättning i form av ett bestämt penningbelopp i regel det mest effektiva medel som står till buds och det som lagstiftaren har anvisat. Men eftersom det inte är möjligt att identifiera en effekt i form av en kvantifierbar skada, så får den ansvarslösande handlingen och dess karaktär, som bestämmer den grad av kränkning som typiskt sett följer med angreppet, läggas till grund för beloppsbestämningen. (Jfr Sandra Friberg, *Kränkningersättning. Skadestånd för kränkning genom brott*, 2010, s. 740 ff.) Att värderingen har skönsmässig karaktär hindrar inte att den efter givna kriterier ska göras normstyrt för att de grundläggande kraven på förutsebarhet och likformighet i rättstillämpningen ska upprätthållas på ett rimligt sätt (jfr NJA 2012 s. 211 I p. 23). Så kan exempelvis ske genom en tillämpning av schabloner.

37. Den principiella frågan som Högsta domstolen nu har att ta ställning till gäller beräkningstidpunkten för skadestånd på grund av kränkning. I rättsfallet NJA 1997 s. 315 fastställde Högsta domstolen, med hänvisning till inflationen och behovet av en allmän höjning, kränkningersättning med ledning av riktlinjer som Brottsoffermyndigheten hade antagit några år efter det brottsliga handlandet för ett brott av närliggande slag (försök till mord i stället för det i avgörandet relevanta vållande till kroppsskada, grovt brott). Domstolen beaktade även sådan penningvärdeförändring respektive förändrad syn på brottsligheten som hänförde sig till tiden efter skadetillfället.

38. Lagstiftaren har valt att genom regleringen i 2 kap. 3 och 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen behandla kränkningersättning som en av många typer av skadestånd. Det anges sålunda i 2 kap. 3 § att det är den skada

som kränkningen innebär som ska ersättas och det anges i 5 kap. 6 § att skadestånd med anledning av kränkning ska bestämmas på visst sätt. Motsvarande formulering används i 5 kap. 1 § för personskador och i 5 kap. 7 § för sakskador. Kränkningersättning har förts in i det skadeståndsrättsliga systemet på ett sådant sätt att generella skadeståndsrättsliga principer bör tillämpas på ersättningsformen på motsvarande sätt som beträffande andra fall av ideell skada.

39. Vid angrepp som leder till en ansvarsgrundande kränkning föreligger det en färdig skada i omedelbar anslutning till gärningen. En sådan skada måste från principiella utgångspunkter vara möjlig att redan då uppskatta i pengar. Kränkningersättning ska ju avse den momentana upplevelse som den drabbade typiskt sett har haft vid skadetillfället och bestämmas med hänsyn till handlingens – dvs. det brottsliga angreppets – art och varaktighet (jfr 5 kap. 6 § skadeståndslagen).

40. När det i förarbetena talas om att ersättningen ska kunna lindra verkningarna av kränkningen, bidra till upprättelse för den förnedrande handlingen, återställa självrespekten och självkänslan och ge den skadelidande möjlighet att unna sig något extra, avser detta endast att den färdiga kränkningsskadan ska värderas till ett penningbelopp som med hänsyn till handlingens art och varaktighet utgör skälig gottgörelse. Det handlar inte om att ersättning ska utgå också för att den skadelidande har fått vänta på den upprättelse som den ekonomiska ersättningen är avsedd att ge.

41. Det finns ytterligare skäl för en ordning som innebär att kränkningersättning ska behandlas på samma sätt som andra typer av skadestånd, dvs. på grundval av förhållandena vid skadetillfället. Ett skäl är att det finns en tydlig koppling mellan synsättet inom straffrättsregleringen och de ersättningsnivåer som bör tillämpas för bestämning av kränkningersättningen (jfr Högsta

domstolen beslut den 19 oktober 2017 i mål Ö 4614-16 p. 16, där domstolen framhåller att den straffrättsliga påföljden och den ekonomiska ersättningen till brottsoffren utgör en samlad samhällelig reaktion på gärningen). En tillämpning av ersättningsnivåerna vid tiden för domstolens bedömning kan komma att innebära att kränkingsersättning tillerkänns den skadelidande med en nivå som har påverkats av att en ny och skärpt straffrättsreglering har fått genomslag, medan gärningen däremot straffrättsligt ska bedömas utifrån den tidigare gällande regleringen. Kränkingsersättningen riskerar då att bestämmas utifrån en syn på handlingen – och därmed på dess typiska effekter för den skadelidande – som inte får läggas till grund för den straffrättsliga bedömningen. En sådan ordning är inte bara principiellt olämplig utan kan också orsaka praktiska problem.

42. Till detta kommer att en utgångspunkt, som innebär att de ersättningsnivåer som tillämpas vid skadetillfället ska läggas till grund för bestämning av kränkingsersättningen, leder till en mer enhetlig bedömning av lika fall. Två målsägande som vid samma tillfälle drabbas av samma uppsåtliga brott tillerkänns då ersättning beräknad efter samma principer och på samma nivå oberoende av om prövningen är samtidig eller inte. Ordningen innebär också att två gärningsmän som vid samma tidpunkt har gjort sig skyldiga till brott av samma slag med samma effekter för de drabbade blir skyldiga att utge beloppsmässigt likartade ersättningar, även om brotten av något skäl prövas vid skilda tidpunkter.

43. Det ska vidare beaktas att nya skadestandsregler tillämpas endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet. Den utgångspunkten låg till grund också för lagstiftarens ställningstaganden vid 2002 års ändringar i skadeståndslagen (se p. 8 och 16). Här hade utredningen föreslagit en särskild övergångsbestämmelse som skulle medföra att den höjning av ersättnings-

nivån som åsyftades med de nya reglerna kunde komma till stånd även beträffande sådana äldre skadefall som reglerades slutligt först efter ikraftträdandet. Regeringen ansåg emellertid att principen om att nya skadeståndsregler endast ska tillämpas på skadefall som har inträffat efter ikraftträdandet borde tillämpas också på de regler som föreslogs i lagstiftningsärendet. (Se SOU 1992:84 s. 281 och prop. 2000/01:68 s. 62.) En ordning som innebär att nya skadeståndsschabloner tillämpas på äldre skador är svår att förena med lagstiftarens ställningstagande.

44. Också kränkingsersättning ska alltså bestämmas enligt principerna vid tiden för skadans inträffande. När ersättningen bestäms utifrån en schablon ska därför den vid skadetillfället gällande schablonen tillämpas. Schablonen bör enligt de tillämpliga principerna kunna frångås när omständigheter i det enskilda fallet påkallar det.

Svaret på den hänskjutna frågan

45. Den hänskjutna frågan ska följaktligen så besvaras att Högsta domstolen förklarar att såväl ersättning för sveda och värk som kränkingsersättning ska bestämmas med ledning av de principer som gällde vid tiden för skadans uppkomst.

**BILAGA 2 TILL
PROTOKOLL**
2017-05-17

Mål nr
T 4435-16

EGET TILLÄGG

Justitierådet Stefan Lindskog tillägger för egen del följande.

1. Genom avgörandet har Högsta domstolen slagit fast att som utgångspunkt ska kränkingsersättning bestämmas efter de principer som gäller vid tidpunkten för domstolens bedömning (domstillfället). Det väcker frågan hur en sådan ordning samspelar med andra rättsregler, där uppkomsttidpunkten och möjligheten att bestämma storleken av en fordring kan ha relevans. Det bör i anslutning till det noteras att utomrättsliga uppgörelser kan tänkas, medan avgörandet utgår från att ersättningsfrågan ska avgöras av domstol.
2. Den skadegörande handlingen har på två sätt betydelse för skyldigheten att betala skadestånd för kränkning. Handlingen utgör till en början en ansvarsgrund. Men den inverkar också på så vis, att den skada som ersättningen avses gottgöra ska ur ett kränkingsperspektiv värderas på grundval av den skadegörande handlingen. Och den värderingen – som till sin karaktär är i grunden normativ – ska enligt detta avgörande, som utgångspunkt, göras som om handlingen hade skett vid domstillfället.
3. När storleken av en fordring på skadestånd på det sätt som gäller för kränkingsersättning bestäms enligt normativa och föränderliga principer samtidigt som värderingstillfället skiljs från skadetillfället, så reser det olika både principiella och praktiska frågor om vad som gäller under mellantiden,

Dok.Id 141668

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

bl.a. beträffande förfallo- och frigörandetidpunkter fram tills domsdagen. Är gärningsmannen under mellantiden skyldig att efterkomma en anmaning att betala? Får han betala med befriande verkan? Och om betalningsskyldighet respektive betalningsrätt föreligger före dom, hur mycket ska han då betala?

4. En möjlighet att åstadkomma ett rimligt samspel mellan det aktuella avgörandet och allmänna fordringsrättsliga regler är att se det så, att någon fullgången fordring på kränkingsersättning inte föreligger förrän dom har meddelats. Den koppling till domstillfället som görs i det förevarande avgörandet talar för det (men genom den reservation som ligger i att det rör sig om en utgångspunkt blir slutsatsen inte nödvändig). Med ett sådant synsätt skulle de fordringsrättsliga frågor som föranleds av att värderingstillfället har förlagts efter skadetillfället förmodligen i allt väsentligt undanröjas. Men synsättet har också vissa konsekvenser som kan anses vara mer eller mindre besvärande i betraktande av kränkingsersättningens ändamål. Skadelidanden kan exempelvis inte söka gärningsmannen i konkurs förrän han eller hon har fått dom på sitt anspråk. Och helt visst mer väsentligt: Dröjsmålsränta enligt någon av bestämmelserna i 4 § räntelagen kan rimligen inte utgå före dom, eftersom det inte kan föreligga något dröjsmål när någon betalningsskyldighet inte har uppkommit.

5. Om fordringen ska anses uppkommen redan vid skadetillfället kan ett annat synsätt vara, att gärningsmannen visserligen är såväl betalningsskyldig som betalningsberättigad redan före dom, men då med ett belopp som bestäms med utgångspunkt i en annan värderingstidpunkt. Om gärningsmannen betalar utan att vara anfordrad ligger det nära till hands att värderingstidpunkten sammanfaller med betalningstidpunkten (infriande kan tänkas ske även genom kvittning, och då bör tidpunkten för kvittningsförklaringen vara avgörande). Vägrar skadelidanden att ta emot erbjuden betalning ligger en ”frysning” per erbjudandedagen i linje med detta. Jag förutsätter här att vad som betalas eller

erbjuds täcker skulden beräknad efter den tillämpliga ersättningsnivå (vad som gäller om betalningen eller erbjudandet är lägre än så lämnar jag i detta sammanhang därhän). Vid anfordran synes det naturliga vara att skadan värderas per den tidpunkt som dröjsmålsränta börjar löpa, om sådan inte utgår dessförinnan (se vidare det följande). Eljest ligger det närmast till hands att betalningstidpunkten blir avgörande. Och i det som får antas vara det normala fallet – att betalning varken erbjuds eller krävs innan gärningsmannen i dom förpliktas att betala – blir domsdagen bestämmande. Men frågan är vad som bör gälla i räntehänseende.

6. Det låter sig sägas att en ordning som innebär att dröjsmålsränta utgår först med dom på kränkingsersättningen stämmer illa med ändamålet bakom bestämmelsen i 4 § femte stycket räntelagen. Enligt den bestämmelsen ska på en skadeståndsfördring som grundas på uppsåtligt brott dröjsmålsränta betalas från den dag då skadan uppkom. Men dröjsmålsränta kan rimligen inte utgå på högre belopp än vad gärningsmannen är i dröjsmål med att betala. Om principerna för värdering av skadan förändras under tiden från tidpunkten för skadans uppkomst fram till tidpunkten för dom, så beror storleken av det beloppet på när värderingen av skadan görs. Teoretiskt kan detta hanteras genom att basen för ränteberäkningen justeras i takt med att skadan ska värderas efter nya principer (om en förhöjd ersättningsnivå etableras under den aktuella tiden, så utgår dröjsmålsränta på ett lägre belopp fram till tidpunkten för höjningen och på ett högre för tiden därefter). Men man kan fråga sig om det svarar mot den praktiska hanterlighetens krav. Dessutom består det problemet med dröjsmålsränta redan från skadedagen, att penningvärdeförändringar kan få dubbelt genomslag genom att ett beaktande ligger i såväl ränteberäkningen som principerna för värderingen av skadan. För att neutralisera detta krävs det en justering av räntesatsen. Beräkningssvårigheter som de anförda underlättar heller inte för utomrättsliga uppgörelser.

7. En annan möjlighet i det fallet att något infriande varken har skett eller erbjudits vid domstillfället är att domstolen mer överslagsvis fastställer ränteskyldigheten för förfluten tid till ett visst belopp, som bestäms så att hänsyn tas till att betalningsdröjsmål inte har förelegat för hela det utdömda beloppet under hela tiden från skadetillfället till domstillfället. Då bör beloppsbestämningen också ske så, att penningvärdeförändringar inte får dubbelt genomslag. Men en så fri räntebestämning ger förmodligen räntelagen inte tillräckligt stöd för. Jämkningsbestämmelsen i 8 § tar sikte på andra situationer. Inte heller låter sig en ”överränta” justeras genom en beloppsmässig reduktion av skadeståndet. En fordrings storlek bestämmer vilken ränta som ska utgå, inte tvärtom. Till det sagda kommer att liksom komplicerade ränteberäkningar fungerar beloppsmässiga justeringar i det ena eller andra ledet illa vid betalning före dom.

8. Man skulle också kunna tänka sig den ordningen, att utgångspunkten var att skadan värderas per domsdagen och att dröjsmålsränta utgick från den tidpunkten, men att skadelidanden fick välja en tidigare värderingsdag med förmänen att dröjsmålsränta utgick från denna tidigare dag i stället för från domsdagen. En sådan långtgående valfrihet förefaller dock från olika synpunkter mindre lämplig. Mer närliggande är att värdering i skadelidandens val ska ske antingen per skadedagen och då med dröjsmålsränta med utgångspunkt i den dagen, eller per domsdagen (eller betalnings- eller erbjudandedagen om dom då inte föreligger) och då med ränta med utgångspunkt i den dagen (om betalning sker före dom och skadelidanden väljer betalningsdagen som beräkningstidpunkt blir det naturligtvis inte aktuellt med någon ränta). En sådan ordning bör kunna vara rimligt praktiskt tillämpbar också utomrättsligt. Och i domstol kan man väl tänka sig att domstolen självmant ska välja det alternativ som är förmånligast för skadelidanden, om han eller hon inte själv har gett något besked. Det betyder att i alla de fall när någon relevant

förändring av principerna för värderingen av skadan inte har inträffat vid domstolens prövning, så kommer ränta att utgå från skadedagen medan det förhållandet att den dagen vid sådan ränteberäkning i princip är bestämmande för också skadeberäkningen kommer att sakna betydelse. Om en sådan binär valfrihet för skadelidanden låter sig förenas med det förevarande avgörandet lämnar jag här öppet. Jag noterar dock reservationen ”som utgångspunkt” och att ränteberäkningsfrågan inte är avgjord med detta avgörande.

9. En särskild fråga är hur man ska se på den situationen att fråga är om prövning i en högre instans och ersättningsnivån har höjts efter tingsrättens dom. Förevarande avgörande ger inte besked om vilken domsdag som är relevant. En möjlighet är att domsdagen i den högre instansen blir bestämmande. Det är emellertid förenat med den nackdelen, att om ersättningsnivån höjs under tiden fram tills hovrätten ska ta ställning till frågan om prövningstillstånd, så torde höjningen i sig vara skäl för ändringsdispens. Detta argument för att det avgörande bör vara domsdagen i första instans väger visserligen inte särskilt tungt från den synpunkten, att tiden mellan tingsrättens avgörande och hovrättens ställningstagande till frågan om prövningstillstånd i allmänhet lär vara för kort för att någon mer signifikant ändring i värderingsprinciperna ska ha inträtt. Argumentet är dock ur principiell synvinkel beaktansvärt (jfr Högsta domstolens avgörande den 26 oktober 2017 i mål Ö 1041-17 p. 17). Vidare talar också det förhållandet att dröjsmålsränta rimligen bör löpa från i allt fall dom i första instans för att sådana förändringar i tillämpliga värderingsprinciper som har inträffat efter tingsrättens dom inte ska beaktas i högre instans.

10. En annan särskild fråga är hur man ska se på den situationen att gärningen inte kan lagföras på grund av preskription samtidigt som tiden enligt den allmänna fordringspreskriptionen ännu inte har löpt ut. Förmodligen bör det inte göra någon skillnad om det rör sig ett enskilt anspråk i ett brottmål eller om ett självständigt anspråk i ett tvistemål.

11. Avslutningsvis vill jag tillfoga, att jag med det föregående inte har tagit ställning till hur man bör se på de berörda följdverkningarna av det förevarande avgörandet. Jag har bara helt översiktligt övervägt några tänkbara följdfrågor och antytt hur de möjligen skulle kunna hanteras. Det kan säkert finnas fler frågor. Många av dem, måhända de flesta, är förmodligen inte särskilt praktiska. Men om de uppkommer kanske mina skissartade reflektioner kan tillföra något vid de överväganden som då aktualiseras. Det finns i anslutning till det skäl att framhålla, att den vardagliga situationen helt visst är att det inte har skett någon förändring av principerna för värdering av skadan under tiden från dess inträffande fram till tidpunkten för domen. Om nu det förhållandet att värderingstillfället har skiljts från skadetillfället föranleder att dröjsmålsränta inte obetingat ska utgå från den dag då skadan uppkom, så kan det få betydelse för de normala fallen. Det är därför angeläget att etablera principer som fungerar rimligt väl när mer lång tid har förflutit mellan skadans inträffande och domens meddelande utan att det ställer skadelidanden sämre än det har varit tänkt i de mer vardagliga och frekventa situationerna.